

Գ. ԳԼՈՒԽ.

ԿՐԱԿԻ ՊԱԾՏԱՄՈՒՆԳ

Կրակի պաշտաման վերաբերեալ դեռ ևս շատ մնացորդներ կան. այսպէս շատ սովորական է կրակով երդուելը. միշտ ասում են՝ կրակը օրհնի, մեղք համարելով ասել կրակը հանգցրու. Եւ գրեթէ բոլոր պառաւները նախ քան կրակ հանգցնելը խաչակնքում են և «Յիսուս ու Քրիստոս» ասում:

Կրակի վրայ ջուր չեն ածում, որովհետեւ այդպիսի դէպքերում նա ասում է, թէ երբ ես մեռել, որ շիւաճաշդ չեմ եփել:

Կրակը չեն ծեծում և ոչ թքնում վերան և կամ ոտը դնում, մեղք համարելով այդ, ինչպէս և՛ չեն անցնում վերայից:

Գիշերները կրակ փոխ չեն տալիս, հաւատալով, որ տրեցիներէից մին կը մեռնի:

Կ...Դի տակից ոչ մի կտոր կրակ չեն վերցնում, որ կաթը չը շաղի (փսորի): Եթէ ստիպուած են վերցնելու, նախապէս կաթի վրայ մի տերև և կամ մի կանաչ բան են դնում:

Եթէ փայտը վառուելիս ձայն է հանում, (վըրթվըրթում է), ասում են. «Աչքը դուրս գալ, մեր մասին խօսող կայ»: Յետոյ կամ մի քիչ մոխիր են ածում, որ դադարի և կամ զանազան անուաններ տալիս, որի ժամանակ որ դադարեց, այդ ապացոյց է, որ նա էր խօսում:

Երեկոյին լողանալիս մի կրակ են ձգում ջրի մէջ, որ չարերը չխփեն և թողնեն փախչին:

Վառած փայտը աջ ու ձախ չեն շարժում, որ իրենց հայրը չմեռնի:

Կրակը հանգցնելիս չեն փչում, մեղք համարելով այդ, այլ մոխիր են ցանում վերան:

Կրակը կայծակից մնացել է կայծքարի մէջ և լետոյ մարդիկ զայլախաղով (չախմախ) խփել հանել են:

Կրակն ու ջուրը քոյր և եղբայր են: Մի անգամ նրանց մէջ վէճ է ծագել, թէ ո՞րն է ուժեղ և վճռել են փորձել: Քոյր կրակը իւր ուժը ցոյց տալու համար գնացել սարերի խոտը վառել է, իսկ եղբայր ջուրն էլ գնացել բոլորը հանգցրել է: Այն օրուանից նրանք միմեանցից բաժանուել են:

Կրակի պաշտաման հետ կապուած է և օճախի պաշտամունքը: Յայտնի է, որ օճախ բառը ունի և՛ գերդաստան իմաստը: «Մեծ օճախի տղայ է» — սովորական գովասանքն է, որ տրւում է մեծատունների որդիներին: Մեծ օճախից աղջիկ ուղեւը և կամ մեծ օճախին աղջիկ տալը ամէն մի ծնոյի տենչանքն է կազմում: Երբ գնում են աղջիկ ուղեւում՝ սովորաբար ասում են. «Մունք եկալ ընք մըն հափուր մոխիր եր օնինք քու օճախէտ, տանինք մեր օճախին նհետ խառնինք»:

Երբ մի ընտանիք գերդաստանից բաժանւում է, նոր շինած օճախը առաջին անգամ վառում է գերդաստան մեծը, նայն գերդաստանի օճախից բերած կրակով:

Երբ նոր հաւեր են գնում, բռնում են օճախի վերայ, և ոտներին ջուր ածում, որպէս զի ընտանեան և չհեռանան այդ օճախից:

Գիւղի հիմնադրի կամ նշանաւոր տան օճախը նուիրական է դառնում ոչ միայն այդ գերդաստան, այլ և ամբողջ գիւղի համար. հարսանեաց ժամանակ հարս և թագուոր եկեղեցուց դուրս գալով այդ տեղ են գնում համբուրելու: Եկեղեցի չեղած տեղում պսակը այդպիսի օճախի վրայ է կառարւում *):

*) Տես երես 115.

Հարսը թէ իւր տնից դուրս գալիս և թէ սկեսրանց տուն մտնելիս համբուրում է օճախները **):

Դ. ԳԼՈՒԽ

ՁՐԻ ՊԱԾՏԱՄՈՒՆՔ

Վարանդալում դեռ ևս մնացել է ջրի պաշտամունքը: Մեղք են համարում ջրի վրայ թքել և կամ նախատինքով վերաբերուիլ: Նորահարսը առաջին անգամ աղբիւրի մօտ գալով, զոհ է բերում նրան ցորեն: Կիրակի օրերը մոմեր են վառում սուրբ համարուած աղբիւրների առաջ: Առողջութիւն հայցող հիւանդը մոմեր է վառում, աքաղաղներ զոհում, երկրպագում և աղօթում աղբիւրին:

Աղբիւրներից միքանիսը ամենայն տեսակ, իսկ միւսները մի մի որոշ հիւանդութիւնների բուժիչ սրբատեղիներ են համարւում: Առաջիններից նշանաւոր են Ծօշու գիւղում, ձորակի մէջ գտնուողը, Վերին Սզնէքում Վանաչ խաչ անուն աղբիւրը, Հղորդի գիւղում «Մոշ-աղբիւրը», որ իւր անունը ստացել է մօտի մոշի թփերից և որի մօտ մի մեծ, պաշտուող կաղնի ծառ կայ: Չանախչի գիւղում՝ «Մեծ աղբիւրը», որի վրայ մի քանի անգամ լոյս է իջել: Ներքին Թաղավար-դում երկու թքեռնի ծառերի տակ պաղպաղող Վարմիր աղբիւրը, որի մօտով անցնողը պարտաւորուած մի բան է դնում աղբիւրի քարի վրայ և այնտեղից մի ուրիշ բան վերցնում:

Որպէս մի որոշ հիւանդութեան բուժիչ, նշանաւոր է Գիւնէյ-ձարտարի «Դաւաչիչակ» աղբիւրը: Ղալին-Խութի հըսկայական ժայռերի գագաթից կաթիլ կաթիլ ջուր է հոսում և հաւաքւում ժայռի մէջ փորուած մի նեղ և երկար փոսի մէջ: Մոլոքսը հիւանդութիւն ունեցողները գալիս այս ջրի

**) Տես Երես 137, 139 և 140.